

Bajestaal

Sterren kijken, kietelen, knippen en scheren; begrippen betekenen in de gevangenis iets heel anders dan normaal. Een selectie van codewoorden. En: waarom zijn ze er in justitiële inrichtingen zo dol op?

Trudeke Sillevs Smitt

Het geeft een groepsgevoel en het kan handig zijn natuurlijk. Volgens Nicoline van der Sijs, hoogleraar historische taalkunde en werkzaam bij het Meertens Instituut voor onderzoek en documentatie van de Nederlandse taal en cultuur, is de taal van gedetineerden onderling oorspronkelijk geheimtaal, om 'het gezag' buiten de conversatie te houden. 'Net als op school, waar jongeren een codewoord afspreken om te zeggen dat ze gaan spijbelen om naar de kroeg te gaan.' Maar het zijn niet alleen de gedetineerden die graag hun eigen taaltje spreken, het personeel weet ook van wanten. Dichteres Ester Naomi Perquin werkte jarenlang als bewaarder. 'Het was oorspronkelijk een veiligheidskweste, een reactie op het Bargoens. In de gevangenis let iedereen op elkaar. Als je informatie versleutelt, maak je het de andere kant lastiger. Je kunt stiekem een commando geven. Maar het heeft natuurlijk ook een jongensboekachtige romantiek.' Bajestaal kent woorden die zowel gedetineerden als personeel gebruiken. Zoals het woord 'badmeester', voor de man die de gedetineerden bij binnenkomst ontvangt. Maar alleen bewaarders zeggen 'sterren kijken' (visiteren)

en alleen gedetineerden hebben het over de 'bruidssuite' (strafcel). Dichteres en oud-bewaarder Perquin: 'Wij gebruikten het woord lijmvinger, dat is een jongen die vanuit de cel veel te vaak op de bel drukte. Die liet je dan een tijdje wachten, met het risico van Peter en de wolf natuurlijk. En de jongens noemden een bewaker bij wie je veel gedaan kon krijgen een Sinterklaas. Ik was zelf duidelijk een Zwarte Piet.'

Gerda Clobus werkt al 28 jaar in de bibliotheek van Penitentiaire Inrichting Arnhem. Van geheimtaal merkt ze niet veel. 'Elke groep heeft wel zijn eigen jargon. Om harde dingen zachter te kunnen zeggen, of juist wat

badinerend te doen.' Het valt Clobus op dat gedetineerden vaak ouderwetse of formele woorden gebruiken. 'Dan zeggen ze: "Ik zit hier te tuchten", als ze het zwaar hebben. Of een vrijwel ongeletterde wiettelier die boos is dat de rechter zich laatdunkend over woonwagenkampbewoners uitlaat en zegt: "Wij overwegen te wraken." Dat soort termen kent men dan wel!'

Ook de jurist kan er wat van als het om codetaal gaat. NRC-redacteur Folkert Jensma vertelde laatst in dit blad: 'Ik verdenk juristen ervan dat ze een muur van onbegrijpelijkheid opwerpen en daar hun geld mee verdienen.' En op BNR Radio beaamde advocaat Emma de Boer in het programma *Juridische Zaken* dat jargon vooral nuttig was om de wederpartij te imponeren. Zo schreef ze graag onderaan een dagvaarding tegen meer dan een gedaagde 'des dat de een betalende de ander zal zijn bevrijd'. Pablo van Klinken van legal.nl zette onlangs een Latijn-Nederlandse juridische woordenlijst op de site. 'U kunt het natuurlijk ook de andere kant op gebruiken,' staat erbij. 'U geeft het recht dan een extra vleugje mysterie.' Het zal veel cliënten toch bekoren. Het onbegrijpelijke is nu eenmaal betoverend.

GEBEFT GAJES

Wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van het Bargoens – de taal van de onderklasse – en in boeventaal kan terecht op de website dbnl.org voor de heruitgave van het wetenschappelijke standaardwerk van J.G.M. Moormann, *De geheimtalen* (ed. Nicoline van der Sijs), L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 2002 (oorspronkelijk uit 1932 en 1934). Met daarin opgenomen *De Boeventaal* (1906) van commissaris van politie W.L.H. Köster Henke, inclusief woordenlijst van de toentertijd gebezigde dieventaal. Zoals gebeft gajes (heren van het gerecht), gouden regen (rijke buit) en louwpoekelen (niets zeggen voor de rechter).

Van badmeester tot Zwarte Piet

VERKLARENDE WOORDENLIJST VAN CODEWOORDEN ACHTER DE TRALIES

Badmeester	Beheerder van de afdeling waar gedetineerden de inrichting binnenkomen. Velen, ook bewaarders, denken dat de naam te maken heeft met 'in bad gaan', maar 'Bad' staat officieel voor Binnenkomst Afdeling Delinquenten	Op de plee afzitten	Een korte celstraf uitzitten
Branden	Een lange celstraf uitzitten	Peeskamertje	Kamer voor bezoek zonder toezicht
Bruidsuite	Strafcel	Plat	Corrupt. 'Een platte bewaarder'
Detentiebesmetting	Verschuim dat gedetineerden elkaar in de penitentiaire inrichting criminele tips geven	Poppetjes	Gedetineerden. Geen 'term of endearment', maar om een gevoel van overzicht en controle op te roepen. 'Hoeveel poppetjes heb jij op de luchtplaats?'
Donswerker	Iemand die vastzit wegens pedoseksuele handelingen	Postzegel	Kleinste luchtplaats in de voormalige bajes aan de Noordsingel in Rotterdam (in een bepaalde periode ook wel 'Moordsingel' genaamd, vanwege de vele zelfmoorden)
Fiets	'Veiligheidsbed' waarop gedetineerden worden vastgebonden. Over de herkomst van het begrip 'fiets' zijn de meningen verdeeld. Meest waarschijnlijk: voordat je er af mag, moet je fietsbewegingen maken om de bloedsomloop weer op gang te brengen	Rode kaart	'Alle beperkingen' zoals opgelegd door de rechter-commissaris: gedetineerde mag geen contact hebben met de buitenwereld
Gouwen pet	Gevangenisdirecteur	Schone wacht	Bezoekersruimte waar de wachtenden zijn gecontroleerd op verboden voorwerpen
Halve lucht	Gelegenheid om na een halfuur luchten naar binnen te gaan als het regent. 'Postzegel, halve lucht!' (zie ook Postzegel)	't Schuurtje	Isoleercel
Handjive	Zelfmoord. 'De handjive doen'	Sinterklaas	Bewaarder die slecht nee kan zeggen
Hanger	Gedetineerde die zich in de cel verhangt	Sleutelen	Openen en sluiten van deuren door de bewaarder
Hemelpiloot	Geestelijk verzorger	Snijer	Gedetineerde die zichzelf bewerkt met een mes/ zich de polsen doorsnijdt
Kalverstraat, Grote	Brede tunnel die alle torens van de Bijlmerbajes met elkaar verbindt. Ook bekend als 'Avenue Pénitentiaire'	Spitten, strippen	Grondige celcontrole op verboden spullen: twee piw'ers (penitentiaire inrichtingwerkers) doorzoeken de cel zeer grondig. Strippen is ook uitkleden voor controle op contrabande
Kerstmannen	Zwervers die rond kerst een klein vergriep plegen om een paar dagen in de gevangenis onderdak te krijgen	Stampede	Bewakers die van alle kanten komen aanrannen bij een opstootje
Kietelaar; kietelen	Functionaris die visitaties verricht; visiteren	Sterren kijken	Visiteren (onderzoek om te zien of zich in de anus contrabande bevindt)
Kluis	Plaats op of in het lichaam om verboden spullen ongemerkt langs de badmeester te krijgen	Stilliggen	'We liggen stil': er is een serieuze dreiging; alle deuren worden vergrendeld en het intern bijstandsteam komt in actie
Knippen en scheren	Een afrekening onder de douche	Taxi	Lift in de Bijlmerbajes
Lijmvinger	Gedetineerde die in de cel voor elk wissewasje op de bel drukt om een bewaarder te roepen, tot ergernis van de bewaarders. 'We hebben een lijmvinger op C3'	Tuchten	Het moeilijk hebben met vastzitten
Lucht opsturen	Groep gedetineerden naar buiten begeleiden om te luchten. De bewaarder roept om: 'A1 lucht opsturen!'	Slijmspoor [of: het Gouden Laantje]	De gang waar de kamer van de gevangenisdirecteur zich bevindt
Nat bejegenen	Klappen uitdelen (meestal in de badkamer)	Uitsluiten	Gedetineerde uit de cel laten (tegenovergestelde van insluiten)
Op de buik leggen	Overmeesteren en boeien	Wimpie	Gedetineerde die zegt dat hij onschuldig is en iedereen op zijn hand probeert te krijgen
		Zwarte Piet	Bewaarder die zich consequent aan de regels houdt